

A RÓNASÁG DICSÉRETE

VELJKO PETROVIĆ

Vasa Stajićnak

— Azt mondják, egyszer, talán száz éve is megvan már, hogy lengyel nemeshez francia márki jött vendégségbe. Amikor a házigazda kivezette a határba, hogy megmutassa kiterjedt birtokát — ködös, őszi nap volt —, a francia leóvakodott a kocsiról, majd amikor futólag körülpillantott a végtelen síkságon, szattyánbőr csizmája megakadt egy sáros rögben. Mindjárt lerázta, elfintorította az orrát, s így kiáltott fel: — És még ezt nevezik ők hazának!

Pullmankocsikban, gyorsvonatokon utasok járnak síkságainkat, a Bácskát, Bánátot, Szlavóniát és a Szerémséget, s olybá tűnik nekik, hogy itt még a mozdony is bóbiskolva poroszkál. Álomittasan, ásitozva báméskodnak ki az ablakon, uh!, meddig még ez az egyhangúság? Még nem is olyan régen legalább az exportőrök, a tözsdeügynökök, az úgynevezett „spekulánsok” gusztálták, azok, akik a passzív vidékek élelmezéséről gondoskodtak, manapság azonban még a művészféléknek, költőknek is unalmas és érthetetlen, még tulajdon fiai is nehezen viselik el, s bizony megvetéssel itt hagyják, elárulják. Mert ez a síkság olyan nekik, mint az egyszerű víz, abból egyetlen pohár is elég, hogy a szomszédokat oltsák, olyan, mint a házikenyér, melyből egy karaj is elég, hogy éppen elverje éhüket, márpedig ők egzotikus vidékek mákonyát keresik.

Minden síksági ember szereti a dombokat és a hegyeket; de az olyan hegylakó, aki meg tudja és meg akarja érteni a síkságot, meglátja és megszereti szépségeit, a legnagyobb ritkaságok közé tartozik. A hegyvidékiek között egyetlenegy sincs, aki ne volna elragadtatva görbe országától, az alföldiek közül viszont sokan menekülnek a hegyi magaslatokra, a havasokra és a sziklás karsztokra, hogy kedvükre gyönyörködjenek a természeti szépségekben, amilyen-

nekkel nem találkoznak lapos és egyhangú hazájukban. Mert a hegyvidék hangos és patetikus, figyelmet kelt hirtelen változásaival, ágaskodó — zezgugos vagy ívelt — vonalaival, monumentális alakzataival és egymásra hányt tömbjeivel, elérhetetlen, szédítő szirtfokaival, sötét kanyonjaival, szurdokaival és szakadékaival, meredek sziklafalaival, amelyek láttán mindenféle fenyegető veszedelem, és borzalom látomása tolul fel, amikor élet és halál között lebeg az ember.

A síkság, ezzel szemben, csendes és nyugalmas, szerény, tartózkodó és tapintatos. Józanul és nyíltan nyújtja oda úgyszólván mozdulatlan arcát, nincs benne semmi kihívás, kacérság, felkínálkozás, csupán várakozás, ahogyan vár a nép köréből való, egyszerű, egészséges lány. Hozzá romantikus illúziók nélkül illik közeledni, nem felajzott érzékekkel, hanem lélekkel és megértéssel, lojális méltánylásával mindazon dolgok összhangjának és egységének, amelyek emberileg elérhetőek s amit egyedül az emberi gondolat és képzelet tud beportyázni, annak az egységnek a megértésével és érzékelésével, amelybe minden emberi és evilági apróság, tapintható valóság, de minden más, távoli, éppen csak megsejtett, irdatlan nagy világ-úri csoda is egyként torkollik. Az ember gyarlóságainak áldozata. Sikereit is aszerint becüli, mennyi erőfeszítésébe került legyőzni gyengeségeit. A lassú észjárású, nehéz gondolkodású ember mindig többre tartja gondolatait, mint az, akit éles ésszel és intuícióval áldott meg a természet. A meredek lejtőn — még közepes magasságú dombra is — csak nagy nehezen, erejének megfeszítésével kaptat fel az ember. Az utas vagy járókelő, miközben a levegőt kapkodva hallgatja fülében saját vérenek surrogását, melyet a zaklatott szív, mint az ostorral kényszerített szolga, pumpál az erekbe és az izmokba, izzadt homlokát törölgeti, és miután leült az első tuskóra vagy kőre, hogy megpihenjen, vagy fáradtan elnyúlt a füves fennsíkon, felindultan szemléli az alatta elterülő tájat, és elragadtatással emeli kitégült pupilláját a távoli hegyláncra meg arra a sötét oromra, mely fenyegetően elébe tornyosult. A sík vidéken araszoló gyalogosnak, lovasembernek vagy szekerezőnek ellenben egyáltalán nem kell a testi erőfeszítés miatt kizökkenni gondolataiból, amikor egyetlen tekintettel befogja az egész környéket, és amiközben állandóan és zavartalanul látja azt a kőrbefutó vonalat, ahol a föld meg az ég összeér. A földnek és az égnek ez az állandó érintkezése, mely testi megerőltetés és az érzékek felajzása nélkül minden pillanatban látható, az alföldi embert ellenállhatatlanul azzal az érzéssel

tölti el, hogy az ő világa, noha korlátok közé van zárva, mégis a kifürkészhetetlen, isteni teljesség közvetlen része. A síksági ember született realista, aki úgyszólván a bőrén érzi a végtelen sokféleség eszményi szintézisét, az apróságokét a földön s a mind hatalmasabb, mind mérhetetlenebb arányokét a mindenségben.

A síkság csak látszólag egyhangú és hallgatag. Bensőséges találkozás, beszélgetés igazában sehol sem esik olyan jól, mint itt, szinte a magános embernek van teremtve. Indulj el az országúton, térj le a nyári útra, a dűlőköni és mezsgyéken menj ki messzire a földekre, meglásd, olyan meleg, életos közelségbe kerül hozzád, amire csak a családi fészek melege fogható, s olyan bizalmasan suttog majd a füledbe, akár a meghitt szerető.

Legelőször is a körös-körül látható föld és ég közötti aránytalanság különös szépségére fogsz felfigyelni. A barnás meg a zöldes színnek azokra a szelíd, puha, élénk árnyalataira, amelyek a föld keskeny sávját jelzik, másfelől arra a megfoghatatlan acélkékre, amelyből a legtöbb van, s amely mindenhatóan uralja a tájat. Apró vásznaikon egyedül a régi holland mestereknek sikerült kifejezniük e kép örök szimbolikáját.

Országutak örökös vándorai — bár egy helyben állnak — az eperfák, topolyfák, hársfák; itt-ott, a messzeségben, a fehér falú viskók körül, egymással jól megférő facsoport: karéjban megtermett jegenyék, lejjebb pedig, azok árnyékában meglapulva, platánok, gesztenyék, diófák, távolabb meg, a búza- és kukoricaföldeken, a cukorrépa nedvesen csillogó négyzeteiben és a repce rikító sárga szőnyegdarabjain elszórtan egy-egy gyümölcsfa áll, egymagában, meghagyták az árnyéka miatt vagy puszta ragaszkodásból. De ahány csak van ebben a csupa levegő, csupa fény, csupa légáramlás nagy térségben, a ködösen fénylő vagy felhős ég alatt, mindezek a fatörzsek és koronák, mind fontos, gondolkodó, külön egyéniség. A növények és a vetés — az a tömeg, minden fának azonban megvan a saját története, s mindegyik a hajdani erdőségekről álmodik. Még az útszéli, szúrós bogáncskóró, még a lila virágú mezei aszat is a rozs- és zabföldek széleiben, az is valami, a lednek akár a pajkos gyermeki tekintet, a pitypangból semmi haszon, de azért kedves cseppje az életadó napnak.

Lovasok, szekerek húznak el ott valahol a búzaföldek között, hol felbukkannak, hol pedig elmerülnek lobogó sörénnyel, távoli kiáltás, dallikázás és káromkodás szagztatott hangfoszlányait hozza a

szél, a félig ért kalászkok mindent betöltő zizegéséből a tengelice éneke és a karvaly reszelős rikoltása hallatszik. Ha pedig megállsz a vasúti töltés tövében, tisztán hallod a tücskök ütemes zenebonáját meg a lepkék szárnya rebbenését, olyik még az arcod is végigcirógatja önfeledten. A nap magasra hágott a fejed fölött, és — akárha a bőség aranyszarujából — fáradhatatlanul ontja sugarait, összefont karral most aláveti magát neki minden, és elnémul egy percre. A nap és az ember. Ők ketten, kettejük különös frigyének ünnepe ez a déli óra.

A rónaság jó szagú, bár illata nem átható és nem részegítő. Ez nem a déli lejtőket elborító zsálya illatfelhője, nem is a mákvirágé vagy a rózsakerteké, mely felkorbácsolja a vért és felszítja a vágyat, utána pedig belefájdul és lekókad az ember feje. Egészséges és erőt adó, eső utáni ózon ez, a virágzó búza lehelete, amely a reggeli szellő szárnyán érkező, üdítő balzsamként tölti be az ember tüdejét úgy, mintha magának a földnek az örök erejét szippantaná magába. Nyiss ablakot hajnalban, reggeli harmatot tapodjon lábad, mélyeket lélegezz, és hallgasd, amint fürjek hívogatják egymást, versenyre kelve énekelnek láthatatlanul; ezer meg ezer pitypalattyló karban és külön-külön, s olyan tisztán hallod a legtávolabbit is, mintha itt volna a kezeden.

Éjszakánként pedig ez a síkság úgy tart a csillagok alatt, akár a nyitott szülői tenyér, s úgy is emel mind közelebb hozzájuk. Nézd csak meg őket figyelmesebben, meglásd, úgy érzed majd, hogy mind több van belőlük, hogy nőttön nőnek és mind közelebb vannak: — azaz vagy te emelkedsz vagy pedig ők ereszkednek. Csak úgy dagad a kebled, amíg ott suhansz közöttük, szeretnéd kitárni a karjaidat, hogy magadhoz öleld valamennyit, hogy díszül magadra aggasd és beragyogjanak téged... Sehol és sehonnan nem lát az ember annyi csillagot, mint innen, sehol nem érzi kiáltóbbnak az ellentétet a maga véges élete és azok örökkévalósága, a maga semmi kis toporgása és botorkálása meg azok kozmikus pályamozgása és néma katasztrófái között, mint itt. Khaldea és Egyiptom is síkság, mégis az asztrológia és a csillagászat bölcsője.

Az eget kémlelő síksági ember jobban tudja, mint bárki, még ha a legmagasabb csúcson áll is, hogy pirinyó, alig látható porszem csupán, ám azt is, hogy a tapasztalati világ középpontjában, a mindenség tengelyében áll. Az óceánok vándora ilyenkor az ismeretlen, hatalmas erők meg a véletlen szeszélyétől retteg — de te,

síksági ember, nem hullasz térdre megtörten, hanem világosan látod, akármerre nézel, a kérlelhetetlen törvények csodáját, azt a gigászi erőt, mely nem hajlandó megtagadni ősi törvényeit.

1934.

BORBÉLY János fordítása